

M.Abdugunduzov – O‘zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog‘iston Respublikasi
Xalq artisti. O‘zbek Milliy Akademik drama teatri.
B.Usmonov – O‘zbek drama teatri. (kadrlar buyurtmachisi).

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI
O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN‘AT VA MADANIYAT INSTITUTI**

“ASDIOLAYMAN”

O‘zDSMI rektori

I.J.Yuldashev

2021 yil

**BUTAFOR YASASH TEXNOLOGIYASI
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	200 000	– San‘at va gumanitar fanlar
Ta‘lim sohasi:	210 000	– San‘at
Ta‘lim yo‘nalishi:	60211700	– Grim san‘ati

Fan/modul kodi 377 BUTYT200110	O'quv yili 2021/2022	Semestr 1-2-3-4	ECTS-Kreditlar 10	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili o'zbek		Haftadagi dars soatlari 2,2,2,4	
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Butafor yasash texnologiyasi	150	150	300
2	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni mazkur soha bo'yicha zamonaviy ta'lim metodlari orqali tarbiyalash, zamonaviy asarlar asosida qahramonlarga butafor yasash, pape-mashe, gipsdan model yasash, bosh kiyimlar ustida ishlash, bando, karton bezagi ustida ishlash, furnituralarni bezatishni o'rgatishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijrochilik jarayoniga metodik va kreativ yondoshuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-Mavzu. Pape-mashe Turli-tuman modellarni yasash uchun maxsus haykaltaroshlik loyi talab qilinadi. U O'zbekistonda qizg'ish va kulrang turda uchraydi va quruq holda olib kelinadi. Mazkur loyning ijobiy tomonlaridan bin shuki, qurigandan so'ng kam yoriladi. 2-Mavzu. Gipsdan model yasash Bunday loyni tayyorlash uchun quruq loyni suvga shunday aralashtirish kerakki, u quyuq zamazka holiga kelsin. Tayyor loy bochkada, usti ho'l latta bilan yopilgan holda saqlanadi (qurib qolmasligi uchun). Loyning tozaligiga yaxshi e'tibor berish kerak, aks holda iflos aralashmalar modelning toza chiqmasligiga sabab bo'lishiga olib keladi. 3-Mavzu. Bosh kiyimlar ustida ishlash Butaforiya ishlarining asosiy turi predmetlarni bir nechta qatlam qog'ozdan yopishtirilgan turiga aytiladi: bu papye-mashe deb ataladi. Uyumlarni qog'oz qatlamlaridan yasashni loy modeli, gips modeli mavjud. Rangli eskizlar ishlash Gips bilan quyilgan yapaloq formalar xotijam holda qoldiriladi, dumaloq narsalar esa gipsning to'liq qotishiga qadar aylantirib turiladi. Keyingi hollarda murakkab formalar olinishi uchun gipsga so'ndirilgan ohak qo'shiladi, sababi u gipsning qotishini kechiktiradi. 4-Mavzu. Kartondan andaza tayyorlash Marmar tasvirini qog'oz va matoga tushirish mumkin. Bu jarayon moybo'yoq va kerosin yordamida amalga oshiriladi. Vanna yoki chuqur idishga sovuq suv quyib kerosinda eritilgan moybo'yoq sepiladi. Kerosin yengil bodganligi uchun bo'yoq suvning yuzasida bir necha daqiqa marmar shaklida yoyilib turadi. Suzib yurgan bo'yoq ustiga qog'oz bo'lari qo'yiladi va darhol chiqarib olinadi. Moybo'yoq qog'oz yuzasiga ajoyib tasvirlar tushiradi. Marmar tasviri yaxshi tushmasa, ish jarayoni takrorlanadi.			

	- taqdimot; - individual yondoshuv.
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Butafor yasash texnologiyasi; Grim; Soch turmagi (pariklar); Pape-mashe. Gipsdan model yasash; Bo'yash jarayoniga tayyorlash; Tashqi bezaklarni berish jarayoni; Bosh kiyimlar ustida ishlash; Detallarga ishlov berish; Bezak (bondo, karton); Detallarning metall ko'rinishidagi imitatsiyasi; Furnitura bezagi; sahna ko'rinish bilan muloqotdan so'ng o'z ijrosini tahlil qila bilish, joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha ijodiy ishni muvofaqiyatli topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Jalilova F. Grim. - O'zDSI, 2008 2. Jalilova F. Grim. - O'zDSI, 2015 3. Andjan A., Volchanskiy. Grim va kino. – M. 1957. 4. Ismoilov M. Sahna pardozi. – T.2004. 5. Shkolnikov. Osnovi ssenicheskogo grima. – M. 1957. 6. Shkola izobritatel'nogo iskusstva Vipuskax 10. – M. 1963. 7. Sundukova V.N., Axmedova Z.A. K.S.Stanislavskiy sistemasining atama va unsurlari. T. 2012. Qo'shimcha adabiyotlar 1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-maydagi "Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6000 – sonli Farmoni. 2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-maydagi "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3022 – sonli Qarori. 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017-yil 14-fevraldagi F-4849 Farmoyishi. 4. Usmonov R.I. Rejissura. – T.: "Fan", 1997, 221 b. 5. To'laxo'jayeva M.T.-"Teatr tanqidchiligi"- "San'at" jurnali nashriyoti; T.:2015. 6. Qodirov R."Rejissura asoslari" monografiya-"Navro'z" nashriyoti-T.:2015. 7. Mahmudova X. "Sahnaviy asarning xatti-harakatli tahlili" .T.: Fan va texnologiy. T.: 2012. Axborot manbalari 1. www.gov.uz 2. www.lex.uz 3. www.ziynet.uz 4. www.teatr.uz 5. www.madaniyat.uz 6. www.folklore.uz 7. www.dsmi.uz
7.	O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida ishlab chiqilgan va tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: X.N.Qobilov – O'zDSMI, "Musiqali, dramatik teatri va kino san'ati" kafedrası dotsent v.b. B.M.Mirzaev – O'zDSMI, "Musiqali, dramatik teatri va kino san'ati" kafedrası katta o'qituvchisi.
9.	Taqrizchilar:

	46. Xarakterlarni ochib berish va yangi obraz yaratish 47. Odam kalla suyagining gips shaklida bajarish (chizmatasvir) 48. Geometrik figuralarni xomaki bajarish 49. Proporsiya qonunlari va ularni o'rganish jarayoni 50. Gips materialini qalamda ifodalash 51. Spektakl uchun sovuq qurol yasash 52. Spektakl uchun meyva va sabzavotlar yasash 53. Spektakl uchun taomlar yasash 54. Spektakl uchun butafor idishlar yasash 55. Spektakl uchun miltiq yasash 56. Spektakl uchun pul va hujjatlar yasash 57. Spektakl uchun oltin buyumlar yasash 58. Spektakl uchun hassa va boshqa yasama pratezlar yasash 59. Spektakl uchun niqoblar yasash 60. Spektakl uchun qor, muz, gul, daraht kabi butafor buyomlar yasash Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha ijodiy ishlarni tayyorlash va uni namoyish qilish tavsiya etiladi. Talabadan fan bo'yicha mustaqil o'rgangan bilimlarini auditoriyada turli xil ijodiy uslublar orqali namoyish qila olishi va boshqalarga o'rgata olishi talab etiladi.
3.	V. Ta'lim natijalari /Kasbiy kompetensiyalari Talaba: — kasbiy-badiiy vazifalarning badiiy-texnika bilan o'zaro aloqadorligi; texnik va texnologik jarayonlarning rassomchilik asarlarini yaratishdagi o'rni; model yuz qiyofasi va uning shaklini ranglarda ifodalash, model qiyofasining xarakteristikasini ifodalash; badiiy-kasbiy izlanishlarni rangtasvir texnologiyasi bilan uyg'unlashtirish; badiiy asar uchun eng ma'qul shart-sharoitlar; bo'yoqlardan muhim ranglar chiqarish; ranglar uyg'unligining psixologik ta'sirchanlik bilan aloqasi; zamonaviy asarlar asosida kahramonlarga grim eskizlarini yaratish; grimdagi odam portretini rangda yozish; asarlar ustida ishlashda artistizmga yordam beruvchi kasbiy malaka komplekslari haqida <i>haqida tasavvurga ega bo'lishi</i>; — o'quv topshiriqlarining maqsad va vazifalarini; ranglar uyg'unligi va rangtasvir yaxlitligiga, umumiy kolorit tizimiga erishishni; shaklning tabiiyligi, shartliligiga va plastikligiga erishish kasb mahoratini; rangtasvirning estetik jihatlari va badiiy didni rivojlantirish darajasini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; — talaba rangtasvir jarayonida ushbu muamolar yechimi voqiy dunyoni jonli xis etish, turli insonlar shakl-shamoli, fe'l-atvori, ruhiy holatini ishonarli ifodalab berish, tasvir mavzu va timsolning asos mohiyati, yetakchi jihat va hususiyatlarini to'g'ri belgilab yorqin ifodalay bilishi hamda amalda qo'llashi lozim; rangtasvir madaniyatini, rangtasvir ifodaliligini, xayotiylikka erishish mahoratini namoyon qilish; ko'p tabaqali rang ishlash va ularning mustahkam birikmasini hosil qilish; portret o'quv topshiriqlarida obrazlar yaratish; zamonaviy asarlar asosida kahramonlarga grim eskizlarini yaratish; grimdagi odam portretini rangda yozish; Teatr, Kino va Televizioniye, Shou, Sirk, Myuzikl, Konsert, Balet va raqs plastik san'ati turlari asosida mualliflik grim obrazlarini yaratish; talaba chizmatasvir va rangtasvir bilim va tushunchalarga ega bo'lib borliqqa bo'lgan munosabatlarini ijodiy foliyatida tasvirlash <i>ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak</i>.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: - "rolli o'yin"; - munozara; - aqliy hujum;

	5-Mavzu. Bondo, karton, fanera 3mm Modellar tayyorlashda eng qulay material — bu yashil haykaltaroshlik loyi hisoblanadi. Uni maydon chekkalaridagi bortlarga, gipsdan qo'yiladigan to'siqlarga hamda, qoliplardan modellarni olishdagi yordamchi ishlarga qo'llash mumkin. 6-Mavzu. Detallarning metall ko'rinishidagi imitatsiyasi Gul, barglar, shoxlar tayyorlash texnologiyasini tanlash ular qanday maqsadga yo'naltirilganligiga bog'diq. Bosh kiyimlar, liboslarni bezatish uchun foydalaniladigan gullar, shoxlar o'yin rekviziti sifatida qaraladi. 7-Mavzu. Obraz yaratishda xomaki chizgilar ustida ish Yoritgich uskunlari va ularga ishlov berish ko'pincha rassom tomonidan amalga oshiriladi. Faqat yirik metall karkasli va elektr zaryadli yasama jihozlar boshqa mutaxassislar tomonidan tayyorlanadi. 8-Mavzu. Xarakterlarni ochib berish va yangi obraz yaratish Quyilgan shakl bo'yicha qog'oz buyumlarini yasash teatr butaforiyasi tayyorlashning keng tarqalgan usuli hisoblanadi. Bu usul to'rt asosiy bosqichga bodinadi. Birinchi bosqichda loydan andoza yasaladi, ikkinchi bosqichda andozaga gips quyiladi, uchinchisida gips shakli bo'yicha qog'oz mahsulot nusxasi yasaladi, to'rtinchi bosqichda barchasi yig'diladi va bezaladi. 9-Mavzu. Odam kalla suyagining gips shaklida bajarish (chizmatasvir) Faner bodagiga mahsulot chizmasi markaziy o'q bo'ylab o'yiladi. Temirdan yasalgan lentalar orqali shablon taxtaga mahkamlanadi va unga tayyorlangan loy quyiladi. Shablonni aylantirib, uning o'qi atrofida mahsulotning loydan nusxasi yasaladi. Loy mahsulotning aniq shaklini olgandan so'ng quyish jarayoni yakunlanadi. III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi: 1. Pape-mashe 2. Gipsdan model yasash 3. Maxsus loydan model yasash 4. Gipsdan shakl hosil qilish 5. Pape-mashe texnikasida ishlash 6. Model qoliblarini jamlash 7. Modelni gruntlash 8. Grunt ustidan chizma berish 9. Mastika yordamida modelni to'g'irlash 10. Mastika ustidan ishlov berish 11. Bo'yash jarayoniga tayyorlash 12. Modelni bo'yash 13. Parafin (mum) bilan ishlov berish 14. Tashqi bezaklarni berish jarayoni 15. Bosh kiyimlar ustida ishlash 16. Rangli eskizlar ishlash 17. Kartondan andaza tayyorlash 18. Xom ashyolar tanlash 19. Model detallarini bichish
--	--

20. Detallarga ishlov berish
21. Mayda detallar ustida ishlash
22. Modelga bezak berish
23. Furnituralar yordamida bezash
24. Tashqi bezak berish jarayoni
25. Bezak (bondo)
26. Bezak (karton)
27. Rangdagi xomaki eskiz
28. Andaza tayyorlash
29. Bezak detallari andazasini tayyorlash
30. Bondo, karton, fanera 3mm
31. Detallarning metall ko'rinishidagi imitatsiyasi
32. Bezak detallarini to'plash
33. Furnitura bilan to'ldirish (yoki bezak berish)
34. Funtik bilan rasm tushirish
35. Tashqi bezak berish
36. Furnitura bezagi
37. Model tanlash – eskiz
38. Chizmatasvirdagi xomaki eskiz
39. Furnitura detallarini tayyorlash
40. Biriktiruvchi detallar ustida ishlash
41. Bezak detallarini to'plash
42. Biriktiruvchi zanjir va munchoqlar ustida ishlash
43. Sun'iy qimmatbaho toshlar bilan bezak berish
44. Personajni dramatik tarzda tahlil etish
45. Obraz yaratishda xomaki chizgilar ustida ish
46. Xarakterlarni ochib berish va yangi obraz yaratish
47. Odam kalla suyagining gips shaklida bajarish (chizmatasvir)
48. Geometrik figuralarni xomaki bajarish
49. Proporsiya qonunlari va ularni o'rganish jarayoni
50. Gips materialini qalamda ifodalash
51. Spektakl uchun sovuq qurol yasash
52. Spektakl uchun meyv va sabzavotlar yasash
53. Spektakl uchun taomlar yasash
54. Spektakl uchun butafor idishlar yasash
55. Spektakl uchun miltiq yasash
56. Spektakl uchun pul va hujjatlar yasash
57. Spektakl uchun oltin buyumlar yasash
58. Spektakl uchun hasa va boshqa yasama pratezlar yasash
59. Spektakl uchun niqoblar yasash
60. Spektakl uchun qor, muz, gul, daraht kabi butafor buyomlar yasash

Amaliy mashg'ulotlar ijodiy ustaxonada, maxsus qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Pape-mashe
2. Gipsdan model yasash
3. Maxsus loydan model yasash
4. Gipsdan shakl hosil qilish
5. Pape-mashe texnikasida ishlash
6. Model qoliblarini jamlash
7. Modelni gruntlash
8. Grunt ustidan chizma berish
9. Mastika yordamida modelni to'g'irlash
10. Mastika ustidan ishlov berish
11. Bo'yash jarayoniga tayyorlash
12. Modelni bo'yash
13. Parafin (mum) bilan ishlov berish
14. Tashqi bezaklarni berish jarayoni
15. Bosh kiyimlar ustida ishlash
16. Rangli eskizlar ishlash
17. Kartondan andaza tayyorlash
18. Xom ashyolar tanlash
19. Model detallarini bichish
20. Detallarga ishlov berish
21. Mayda detallar ustida ishlash
22. Modelga bezak berish
23. Furnituralar yordamida bezash
24. Tashqi bezak berish jarayoni
25. Bezak (bondo)
26. Bezak (karton)
27. Rangdagi xomaki eskiz
28. Andaza tayyorlash
29. Bezak detallari andazasini tayyorlash
30. Bondo, karton, fanera 3mm.
31. Detallarning metall ko'rinishidagi imitatsiyasi
32. Bezak detallarini to'plash
33. Furnitura bilan to'ldirish (yoki bezak berish)
34. Funtik bilan rasm tushirish
35. Tashqi bezak berish
36. Furnitura bezagi
37. Model tanlash – eskiz
38. Chizmatasvirdagi xomaki eskiz
39. Furnitura detallarini tayyorlash
40. Biriktiruvchi detallar ustida ishlash
41. Bezak detallarini to'plash
42. Biriktiruvchi zanjir va munchoqlar ustida ishlash
43. Sun'iy qimmatbaho toshlar bilan bezak berish
44. Personajni dramatik tarzda tahlil etish
45. Obraz yaratishda xomaki chizgilar ustida ish